

ЛЕКЦІЙНЕ ЗАНЯТТЯ

ТЕМИ: Визначення походження дитини. Особисті немайнові правовідносини батьків та дітей. Майнові правовідносини батьків, дітей, інших членів сім'ї

(2 години)

Мета лекційного заняття: ознайомити студентів з презумпцією материнства та з презумпцією батьківства; ознайомити студентів з особистими немайновими правами та обов'язками матері, батька та дитини; розкрити зміст: права на особисте виховання дитини; права на залучення до виховання дитини інших осіб; права на передачу дитини на виховання фізичним і юридичним особам; права на вибір форм і методів виховання, які не суперечать закону і моралі; права на безперешкодне спілкування з дітьми; права на самозахист своєї дитини; права на звернення до суду, інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування за захистом прав своєї дитини як її законні представники; права на визначення місця проживання дитини; права на відібрання малолітньої дитини у будь-якої особи, що утримує її незаконно; ознайомити студентів з майновими правами та обов'язками матері, батька та дитини.

План лекційного заняття:

1. Презумпції у сімейному праві.
2. Особисті немайнові права та обов'язки матері, батька та дитини.
3. Майнові права та обов'язки матері, батька та дитини.

Рекомендовані нормативно-правові акти:

Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

Європейська конвенція про здійснення прав дітей від 25.01.1996. (Конвенцію ратифіковано із заявою Законом №69-V від 03.08.2006 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_135.

Конвенція про права дитини : Конвенція від 20.11.1989 (дата набуття чинності для України 27.09.1991). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.

<https://www.unicef.org/ukraine/media/2596/file/Convention%20in%20Ukrainian.pdf>

Про основні засади житлової політики : Закон України від 13.01.2026 №4751-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4751-20#n421>.

Сімейний кодекс України від 10.01.2002 №2947-III (Глави 6-10). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2947-14#Text>.

Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/435-15#Text>.

Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.

Про державну реєстрацію актів цивільного стану : Закон України від

01.07.2010 №2398-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2398-17#Text>.

Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 №3425-12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>.

Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 №2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.

Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні : Закон України від 11.12.2003 №1382. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15#Text>.

Про затвердження Порядку розгляду заяв про зміну імені (прізвища, власне імені, по батькові) фізичної особи : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2007 №915. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/915-2007-%D0%BF#Text>.

Про затвердження Порядку стягнення аліментів на дитину (дітей) у разі виїзду одного з батьків для постійного проживання в іноземній державі, з якою не укладено договір про подання правової допомоги : Постанова Кабінету Міністрів України від 19.08.2002 №1203. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1203-2002-%D0%BF#Text>.

Про перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.02.1993 №146. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/146-93-%D0%BF#Text>.

Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : Наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 №296/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text>.

Про затвердження Правил внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання : Наказ Міністерства юстиції України від 12.01.2011 №96/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0055-11#Text>.

Про затвердження Правил реєстрації актів цивільного стану в Україні : Наказ Міністерства юстиції України від 18.10.2000 №52/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00#Text>.

Про впорядкування відносин з державної реєстрації народження та отримання документів про народження в умовах воєнного стану : Наказ Міністерства юстиції України від 03.09.2022 №3734/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1009-22#Text>.

Про забезпечення реєстрації новонародженої дитини в умовах воєнного стану : Наказ МОЗ України від 04.03.2022 №407. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0293-22#Text>.

Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів: Постанова Верховного Суду України від 15.05.2006 №3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-06#Text>.

Огляд практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у справах про призначення, зміни, стягнення аліментів. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Oglyad_alimentu.pdf.

Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про

усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.03.2007 №3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-07#Text>.

Практика розгляду судами справ, пов'язаних із позбавленням батьківських прав, поновленням батьківських прав, усиновленням, установленням опіки та піклування над дітьми : Узагальнення судової практики Верховного суду України від 11.12.2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0020700-08#Text>.

Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень частини 1 статті 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес) № 18-рп/2004 від 01.12.2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-04#Text>.

Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Служби безпеки України, Державного комітету нафтової, газової та нафтопереробної промисловості України, Міністерства фінансів України щодо офіційного тлумачення положень пункту 6 статті 12 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», частин четвертої і п'ятої статті 22 Закону України «Про міліцію» та частин шостої статті 22 Закону України «Про пожежну безпеку» (справа про офіційне тлумачення терміна «член сім'ї») №5-рп/99 від 03.06.1999 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-99#Text>.

1. Презумпції у сімейному праві

Відповідно до ст. 121 СК України права та обов'язки матері, батька і дитини ґрунтуються на походженні дитини від них, засвідченому органом державної реєстрації актів цивільного стану у встановленому законом порядку.

Для реєстрації народження дитини має бути надана довідка лікувального закладу про народження дитини, яка засвідчує, хто є матір'ю. В разі народження дитини поза межами такого закладу без надання медичної допомоги при пологах народження може бути зареєстроване на підставі показань **не менше двох свідків**.

Презумпція материнства: особа, записана при реєстрації народження матір'ю дитини, вважається такою, що її народила.

Презумпція батьківства: чоловік одруженої жінки вважається батьком народженої нею дитини (діє щодо дітей, народжених від батьків, які перебувають у шлюбі).

Обидві презумпції **можуть бути спростовані у судовому порядку**.

Дружина та чоловік можуть подати спільну заяву про невизнання чоловіка батьком дитини.

Якщо батько та мати дитини не перебувають у шлюбі між собою, то батьківство визначається **за спільною їх заявою** або **за рішенням суду**. Якщо дитина народилася до спливу десяти місяців від дня припинення шлюбу або визнання шлюбу недійсним, але після реєстрації повторного шлюбу її матері з іншою особою, вважається, що батьком дитини є чоловік її матері у повторному

шлюбі. Батьківство попереднього чоловіка може бути визначене на підставі його спільної заяви з чоловіком у повторному шлюбі або за рішенням суду (ст. 124 СК України). Якщо мати та батько дитини не перебувають у шлюбі між собою, походження дитини від матері визначається на підставі документа закладу охорони здоров'я про народження нею дитини. Якщо мати та батько дитини не перебувають у шлюбі між собою, походження дитини від батька визначається: 1) **за заявою матері та батька дитини**; 2) **за рішенням суду** (ст. 125 СК України). Походження дитини від батька визначається за заявою жінки та чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою. Така заява може бути подана як до, так і після народження дитини до органу державної реєстрації актів цивільного стану. Якщо заява про визнання себе батьком дитини подана неповнолітнім, орган державної реєстрації актів цивільного стану повідомляє батьків, опікуна, піклувальника неповнолітнього про запис його батьком дитини. У разі якщо повідомити батьків, опікуна, піклувальника неповнолітнього неможливо, орган державної реєстрації актів цивільного стану повинен повідомити орган опіки та піклування про запис неповнолітнього батьком дитини. Якщо заява про визнання батьківства не може бути подана особисто, вона може бути подана через представника або надіслана поштою, за умови її нотаріального засвідчення. Повноваження представника мають бути нотаріально засвідчені (ст. 126 СК України). За відсутності заяви, право на подання якої встановлено ст. 126 СК, батьківство щодо дитини може бути визнане за рішенням суду. Підставою для визнання батьківства є будь-які відомості, що засвідчують походження дитини від певної особи, зібрані відповідно до ЦПК України. Позов про визнання батьківства може бути пред'явлений матір'ю, опікуном, піклувальником дитини, особою, яка утримує та виховує дитину, а також самою дитиною, яка досягла повноліття. Позов про визнання батьківства може бути пред'явлений особою, яка вважає себе батьком дитини (ст. 128 СК України). Особа, яка вважає себе батьком дитини, народженої жінкою, яка в момент зачаття або народження дитини перебувала у шлюбі з іншим чоловіком, має право пред'явити до її чоловіка, якщо він записаний батьком дитини, позов про визнання свого батьківства. До вимоги про визнання батьківства застосовується **позовна давність в один рік**, яка починається від дня, коли особа дізналася або могла дізнатися про своє батьківство (ст. 129 СК України). У разі смерті чоловіка, який не перебував у шлюбі з матір'ю дитини, факт його батьківства може бути встановлений за рішенням суду (ст. 130 СК України).

У разі народження дружиною дитини, зачатої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, здійснених за письмовою згодою її чоловіка, він записується батьком дитини. У разі перенесення в організм іншої жінки ембріона людини, зачатого подружжям (чоловіком та жінкою) в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, батьками дитини є подружжя. Подружжя визнається батьками дитини, народженої дружиною після перенесення в її організм ембріона людини, зачатого її чоловіком та іншою жінкою в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій. Орган державної реєстрації актів цивільного стану

видає **Свідоцтво про народження**.

Правовий статус батьків та дітей визначається Конституцією України, Конвенцією ООН про права дитини, СК України, ЦК України, Законами України «Про охорону дитинства», «Про освіту», іншими нормативно-правовими актами.

Отже, необхідно пам'ятати про дві основні презумпції у сімейному праві, які стосуються прав та обов'язків батьків і дітей – презумпція материнства та презумпція батьківства. Розуміння їхньої сутності дозволить вам захищати права батьків та дітей, зокрема у суді.

2. Особисті немайнові права та обов'язки матері, батька та дитини

Особисті немайнові права батьків:

- 1) право на особисте виховання дитини;
- 2) право на залучення до виховання дитини інших осіб;
- 3) право на передачу дитини на виховання фізичним і юридичним особам;
- 4) право на вибір форм і методів виховання, які не суперечать закону і моралі;
- 5) право на безперешкодне спілкування з дітьми;
- 6) право на самозахист своєї дитини;
- 7) право на звернення до суду, інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування за захистом прав своєї дитини як її законні представники;
- 8) право на визначення місця проживання дитини;
- 9) право на відібрання малолітньої дитини у будь-якої особи, що утримує її незаконно.

Мати та батько мають **рівні права та обов'язки щодо своїх дітей**. Неповнолітні батьки мають такі ж права та обов'язки, як і повнолітні, і можуть їх здійснювати самостійно.

Особисті немайнові обов'язки батьків:

- 1) обов'язок забрати дитину із пологового будинку чи іншого закладу охорони здоров'я;
- 2) обов'язок зареєструвати народження дитини не пізніше одного місяця;
- 3) обов'язок визначити прізвище, ім'я та по батькові дитини.

Однак визначальними є **право та обов'язок** батьків виховувати свою дитину, піклуватися про стан її здоров'я та безпечні умови життя дитини, фізичний, психічний, духовний та моральний розвиток, забезпечити здобуття нею освіти. Заборонені будь-які фізичні покарання дитини. Реалізація батьками своїх прав та виконання обов'язків повинно ґрунтуватися на повазі до дитини і не суперечити її інтересам. Спори між батьками щодо виховання дітей вирішуються органами опіки та піклування, судом.

Ухилення батьків від виконання своїх обов'язків тягне правові наслідки, визначені законом, зокрема, застосування сімейно-правових санкцій. За рішенням суду обидва або один із батьків можуть бути позбавлені батьківських прав.

Підстави позбавлення батьківських прав:

- 1) невиконання обов'язку забрати дитину з пологового будинку чи іншого закладу охорони здоров'я і відсутність піклування нею протягом шести місяців;
- 2) ухилення від виконання своїх обов'язків щодо виховання дитини, забезпечення безпечних умов життя дитини та/або забезпечення здобуття нею повної загальної середньої освіти;
- 3) жорстоке поводження з дитиною;
- 4) хронічний алкоголізм або наркоманія батьків;
- 5) експлуатація дитини, примушування її до жебракування чи бродяжництва;
- 6) засудження за вчинення умисного кримінального правопорушення проти дитини.

Право на звернення до суду з позовом про позбавлення батьківських прав мають:

- 1) один з батьків;
- 2) опікун;
- 3) піклувальник;
- 4) особа, в сім'ї якої проживає дитина;
- 5) заклад охорони здоров'я, навчальний або інший дитячий заклад, в якому вона перебуває;
- 6) орган опіки та піклування;
- 7) прокурор;
- 8) сама дитина, яка досягла чотирнадцяти років.

Правові наслідки позбавлення батьківських прав. Особа, позбавлена батьківських прав:

- 1) втрачає особисті немайнові права щодо дитини та звільняється від обов'язків щодо її виховання;
- 2) перестає бути законним представником дитини;
- 3) втрачає права на пільги та державну допомогу, що надаються сім'ям з дітьми;
- 4) не може бути усиновлювачем, опікуном та піклувальником;
- 5) не може одержати в майбутньому тих майнових прав, пов'язаних із батьківством, які вона могла б мати у разі своєї непрацездатності (право на утримання від дитини, право на пенсію та відшкодування шкоди у разі втрати годувальника, право на спадкування);
- 6) втрачає інші права, засновані на спорідненості з дитиною.

Особа, позбавлена батьківських прав, не звільняється від обов'язку щодо утримання дитини.

При задоволенні позову щодо позбавлення батьківських прав суд одночасно приймає рішення про стягнення аліментів на дитину. У разі якщо мати, батько або інші законні представники дитини відмовляються отримувати аліменти від особи, позбавленої батьківських прав, суд приймає рішення про перерахування аліментів на особистий рахунок дитини у відділенні Державного ощадного банку України та зобов'язує матір, батька або інших законних представників дитини відкрити зазначений особистий рахунок у місячний строк з дня набрання законної сили рішенням суду.

Отже, з метою захисту прав дитини, необхідним є знання її прав та обов'язків батьків. Батьки також іноді потребують захисту своїх прав. Особисті немайнові права є дуже важливими з урахуванням їх конституційного статусу.

3. Майнові права та обов'язки матері, батька та дитини

Права батьків майнового характеру:

- 1) пов'язані з набуттям та управлінням майном в сім'ї;
- 2) пов'язані з виплатою аліментів.

Правовий режим майна батьків і дітей. Діє принцип роздільності майна, але майно, набуте внаслідок їхньої спільної праці чи спільних коштів, належить їм на праві спільної сумісної власності. При управлінні майном дитини віком до чотирнадцяти років батьки діють від імені дитини, без спеціальних на те повноважень, зважаючи при цьому на думку дитини. В разі укладення від імені дитини правочину одним із батьків згода другого презюмується і може бути спростована у судовому порядку. Спори між батьками щодо управління майном дітей вирішують органи опіки та піклування чи суд. Дитина віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років або до укладення шлюбу розпоряджається своїм майном, але для укладання правочинів, що виходять за межі дрібних побутових, необхідна згода батьків. Дозвіл на вчинення правочинів щодо нерухомого майна дитини надається органом опіки та піклування після перевірки, що проводиться протягом одного місяця, і лише в разі гарантування збереження права дитини на житло.

Органи опіки та піклування можуть **відмовити у наданні дозволу на вчинення правочинів щодо нерухомого майна дитини** з одночасним зверненням до нотаріуса щодо накладення заборони відчуження такого майна лише у випадках, якщо ними встановлено, що:

- 1) мати та/або батько дитини, які (яка, який) звернулися за дозволом, позбавлені судом батьківських прав;
- 2) судом, органом опіки та піклування або прокурором постановлено (прийнято) рішення про відібрання дитини від батьків (або того з них, який звернувся за дозволом) без позбавлення їх батьківських прав;
- 3) до суду подано позов про позбавлення батьків дитини (або того з них, який звернувся за дозволом) батьківських прав;
- 4) особа, яка звернулася за дозволом, повідомила про себе неправдиві відомості, що мають суттєве значення для вирішення питання про надання дозволу чи відмову в його наданні;
- 5) між батьками дитини немає згоди стосовно вчинення правочину щодо нерухомого майна дитини;
- 6) між батьками дитини або між одним з них та третіми особами існує судовий спір стосовно нерухомого майна, за дозволом на вчинення правочину щодо якого звернулися батьки дитини (або один з них);
- 7) вчинення правочину призведе до звуження обсягу існуючих майнових прав дитини та/або порушення охоронюваних законом інтересів дитини.

При вчиненні одним із батьків правочинів щодо майна малолітньої дитини вважається, що він діє за згодою другого з батьків. Другий з батьків має право

звернутися до суду з вимогою про визнання правочину недійсним як укладеного без його згоди, якщо цей правочин виходить за межі дрібного побутового. На вчинення одним із батьків правочинів щодо транспортних засобів та нерухомого майна малолітньої дитини повинна бути письмова нотаріально засвідчена згода другого з батьків. Батьки вирішують питання про управління майном дитини спільно, якщо інше не передбачено договором між ними. Спори, які виникають між батьками щодо управління майном дитини, можуть вирішуватися органом опіки та піклування або судом. Після припинення управління батьки зобов'язані повернути дитині майно, яким вони управляли, а також доходи від нього. Неналежне виконання батьками своїх обов'язків щодо управління майном дитини є підставою для покладення на них обов'язку відшкодувати завдану їй матеріальну шкоду та повернути доходи, одержані від управління її майном.

Майнові обов'язки батьків:

– утримання своїх дітей до досягнення ними повноліття. Утримання дитини може бути **добровільним у натуральній чи грошовій формі або примусовим (за рішенням суду) шляхом сплати щомісяця частки від заробітку (доходу) або твердої грошової суми.** Аліменти на дитину присуджуються за рішенням суду від дня пред'явлення позову, а в разі подання заяви про видачу судового наказу – із дня подання такої заяви, а у визначених законом випадках і за минулий час, але не більш як за три роки. Розмір аліментів має бути необхідним та достатнім для забезпечення гармонійного розвитку дитини. **Мінімальний гарантований розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим, ніж 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку.**

Обставини, які враховуються судом при визначенні розміру аліментів (ст. 182 СК України):

- 1) стан здоров'я та матеріальне становище дитини;
- 2) стан здоров'я та матеріальне становище платника аліментів;
- 3) наявність у платника аліментів інших дітей, непрацездатних чоловіка, дружини, батьків, дочки, сина;
- 4) наявність на праві власності, володіння та/або користування у платника аліментів майна та майнових прав, у тому числі рухомого та нерухомого майна, грошових коштів, виключних прав на результати інтелектуальної діяльності, корпоративних прав;
- 5) доведені стягувачем аліментів витрати платника аліментів, у тому числі на придбання нерухомого або рухомого майна, сума яких перевищує десятикратний розмір прожиткового мінімуму для працездатної особи, якщо платником аліментів не доведено джерело походження коштів;
- 6) інші обставини, що мають істотне значення.

Відповідно до положень ст. 179 СК України, аліменти, одержані на дитину, є власністю дитини. Той із батьків або інших законних представників дитини, на ім'я якого виплачуються аліменти, розпоряджається аліментами виключно за цільовим призначенням в інтересах дитини. Неповнолітня дитина має право брати участь у розпорядженні аліментами, одержаними на її утримання.

Неповнолітня дитина має право на самостійне одержання аліментів та розпорядження ними відповідно до ЦК України. Батьки можуть бути звільнені від виконання цього обов'язку, якщо дохід дитини набагато перевищує доходи кожного з них і забезпечує її потреби.

Контроль за цільовим витрачанням аліментів здійснюється органом опіки та піклування у формі інспекційних відвідувань одержувача аліментів, порядок та періодичність здійснення яких визначаються центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері усиновлення та захисту прав дітей. За заявою платника аліментів (крім тих, які мають заборгованість зі сплати аліментів) інспекційні відвідування одержувача аліментів здійснюються органом опіки та піклування позапланово, але не більше одного разу на три місяці. У разі нецільового витрачання аліментів платник має право звернутися до суду з позовом про зменшення розміру аліментів або про внесення частини аліментів на особистий рахунок дитини у відділенні Державного ощадного банку України (ст. 186 СК України).

Зобов'язання по утриманню батьками дітей можуть бути врегульовані також і договором, у якому визначають умови, розмір, строки виплат. Такий договір укладається у письмовій формі та нотаріально посвідчується. В разі невиконання її умов сума боргу стягується за виконавчим написом нотаріуса. Крім того, шляхом укладання договору у такій же формі, з дозволу органів опіки та піклування може бути припинено право на аліменти на дитину взамін на набуття дитиною права власності на нерухоме майно. Крім аліментів, з платника можуть стягуватись у такому ж порядку і додаткові витрати, викликані певними обставинами (хвороба дитини, розвиток її здібностей, інші).

Підстави стягнення з батьків утримання на повнолітніх синів чи дочок:

- 1) непрацездатність;
- 2) потреба у матеріальній допомозі для них;
- 3) спроможність батьків надавати утримання.

Така допомога повинна надаватися батьками і повнолітнім працездатним синам й дочкам, які навчаються, до досягнення ними двадцяти трьох років.

Підстави стягнення утримання з повнолітніх синів та дочок:

- 1) непрацездатність їхніх батьків;
- 2) потреба їх у матеріальній допомозі.

Крім того, можуть стягуватись і додаткові витрати. На зазначені відносини поширюються загальні правила, визначені законом для інших видів зобов'язань по утриманню.

Посвідчення правочинів між подружжям, батьками дитини, а також особами, які проживають однією сім'єю регулює **Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України**. Укладання одним із подружжя зі сторонньою особою договорів купівлі-продажу, міни, дарування, ренти, довічного утримання (догляду), застави, спадкового договору щодо своєї частки у спільній сумісній власності подружжя можливе лише за умови її визначення або виділу в натурі. Посвідчення нотаріусом таких договорів здійснюється з дотриманням цього Порядку щодо посвідчення правочинів

стосовно розпорядження часткою у праві власності на нерухоме майно. Договір про відчуження одним із подружжя на користь другого з подружжя своєї частки у праві спільної сумісної власності може бути посвідчений нотаріусом без визначення або виділу цієї частки. Дружина і чоловік мають право на укладання договорів про поділ майна, що належить їм на праві спільної сумісної власності. При укладенні договору про поділ майна, що належить подружжю на праві спільної сумісної власності, сторони можуть відступити від засад рівності часток подружжя. Договір про поділ майна, що належить подружжю на праві спільної сумісної власності, може бути посвідчений нотаріусом незалежно від розірвання шлюбу. Договір про поділ житлового будинку, квартири, іншого нерухомого майна, а також про виділ нерухомого майна дружині, чоловікові зі складу усього майна подружжя підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню. За домовленістю між подружжям нотаріусом може бути посвідчений договір про надання утримання одному з них. Договір про надання утримання одному з подружжя має визначати умови надання утримання, строки та розмір утримання. За домовленістю сторін утримання може надаватися як у натуральній, так і у грошовій формі. При посвідченні договору про утримання нотаріусом перевіряється факт непрацездатності того з подружжя, на користь якого укладається угода. Непрацездатними (за віком або за станом здоров'я) визнаються особи, які досягли пенсійного віку, встановленого законом, або є особами з інвалідністю I, II, III груп, про що зазначається в тексті договору. На утримання також матиме право той з подружжя, заробітна плата, пенсія, доходи від використання його майна та інші доходи якого не забезпечують йому прожиткового мінімуму, встановленого законом. Про встановлення цих обставин нотаріусом зазначається у тексті договору. На примірнику договору про надання утримання, що залишається у матеріалах нотаріальної справи, робиться відмітка, у якій зазначаються реквізити документа, що підтверджує встановлені нотаріусом обставини для надання утримання.

У тексті договору нотаріусом зазначаються:

– про роз'яснення змісту ч. 4 ст. 77 СК України (якщо платник аліментів виїжджає на постійне місце проживання у державу, з якою Україна не має договору про надання правової допомоги, аліменти можуть бути сплачені наперед за час, визначений домовленістю подружжя, а у разі спору – за рішенням суду);

– можливість вчинення виконавчого напису нотаріусом у безспірному порядку у випадку невиконання умов договору про надання утримання з посиланням на ч. 2 ст. 78 СК України (у разі невиконання одним із подружжя свого обов'язку за договором про надання утримання аліменти можуть стягуватися на підставі виконавчого напису нотаріуса).

Вказані правила застосовуються також при посвідченні договорів між чоловіком та жінкою, які не перебувають у шлюбі між собою, але тривалий час проживали однією сім'єю, про надання утримання тому із них, хто став непрацездатним під час спільного проживання.

Договір про припинення права на утримання взамін набуття права

власності на житловий будинок, квартиру чи інше нерухоме майно є договором відчуження, який підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню за усним зверненням заінтересованих осіб. При посвідченні договору про припинення права на утримання у зв'язку з одержанням одноразової грошової виплати нотаріусом перевіряється факт внесення на депозитний рахунок нотаріуса відповідної грошової суми. На доказ внесення обумовленої сторонами суми на депозит нотаріусу для огляду подається квитанція про внесок, про що зазначається у тексті договору.

Батьки дитини мають право укласти між собою договір про сплату аліментів на дитину. Умови **договору про сплату аліментів на дитину мають визначати** розмір, строки, а також порядок виплати та підстави цільового використання аліментів і не можуть порушувати права дитини, які встановлені СК України. При посвідченні договору про сплату аліментів на дитину нотаріусом роз'яснюється зміст ч. 2 ст. 189 СК України («у разі невиконання одним із батьків свого обов'язку за договором аліменти з нього можуть стягуватися на підставі виконавчого напису нотаріуса») з одночасним зазначенням про це у тексті договору у частині можливості стягнення аліментів у безспірному порядку на підставі виконавчого напису у разі невиконання одним із батьків свого обов'язку за договором.

Між батьками, один з яких проживає окремо від дитини, з дозволу **органу опіки та піклування може бути укладений договір про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передаванням права власності на нерухоме майно** (житловий будинок, квартиру, земельну ділянку тощо). Умовами договору може бути визначено набувачем права власності на нерухоме майно як саму дитину, так і дитину разом з тим із батьків, з ким вона проживає, на праві спільної часткової власності на це майно.